

10076

Samarbeidsdrevet innovasjon og integrering

Co-operative innovation and integration

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid

Mai 2020

10076

Samarbeidsdrevet innovasjon og integrering

Co-operative innovation and integration

Bacheloroppgave i Sosialt arbeid
Mai 2020

Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
Fakultet for samfunns- og utdanningsvitenskap
Institutt for sosialt arbeid

Kunnskap for en bedre verden

Sammendrag

Den norske velferdsmodellen møter på stadig nye globale utviklingstrekk og nasjonale utfordringer, utfordringene dreier seg blant annet om økt migrasjon, globalisering og demografiske endringer med høy levealder samt lav produktivitetsvekst. Disse utfordringene vil i nær fremtid påvirke den norske velferdsmodellen, og spesielt når det gjelder utfordringer knyttet til integreringen av nyankomne flyktninger og deres familier (Willumsen og Ødegård, 2015). Integreringsfeltet i Norge må derfor gjennomgås, her vil innovasjon, kreativitet og nye idéer være nødvendig for å svare på utfordringene. I 2005 kom idéen om Norges største integreringstiltak noensinne, nemlig introduksjonsprogram (SSB, 2017). Programmets hovedmål er å kvalifisere deltakerne til videre deltakelse i arbeidslivet eller utdanning. Kvalifiseringen forutsetter at det må være en assosiasjon mellom programmets innhold og den enkelte deltaers muligheter for å få seg en jobb (IMDi, 2020). Gjennom Oppgaven har jeg sett på hvordan innovasjons-idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram kan best implementeres, samt viktigheten av et godt samarbeid mellom alle involverte partnerne i integrerings innsatsen. Jeg har i tillegg sett på at iverksette av innovasjonsidéen har ikke alltid vært gjennomførbart (Nesheim et al, 2019).

Summary

The Norwegian welfare model faces new and emerging global trends and national challenges. As increased migration, globalization, and demographic change with high life expectancy and low productivity growth. These challenges will affect the Norwegian welfare model in the near future, especially challenges related to the integration of newly arrived refugees and their families (Willumsen and Ødegård, 2015). The integration field in Norway must be reviewed, where innovation, creativity, and new ideas will be necessary to respond to the challenges. In 2005, the idea of Norway's largest integration initiative ever came, namely the introduction program (Statistics Norway, 2017). The main goal of the program is to qualify the participants for further participation in work or education. The qualification assumes that there must be an association between the content of the program and the opportunities for each participant to get a job (IMDi, 2020). Through the thesis, I have looked at how the innovation idea of a work-oriented introduction program can best be implemented, as well as the importance of a good collaboration between all the partners involved in the integration efforts. In addition, I have seen that the implementing of the innovation idea has not always been feasible (Nesheim et al, 2019).

Innhold

Sammendrag.....	1
Summary	1
1.0. Innledning	3
1.1. Oppgavens problemstilling	4
1.2. Bakgrunn for valg av tema.....	4
1.3. Avgrensning i oppgaven	5
1.4. Oppgavens relevans for sosialt arbeid	6
1.5. Begrepsavklaring	7
1.6. Flyktninger i Norge.....	7
1.7. Introduksjonsprogram.....	7
1.8. Innovasjon.....	8
1.9. Sosialsamarbeidsdrevet innovasjon	8
1.10. Data og metode	8
2.0. Litteratur og teoretiske perspektiver	9
2.1. Innovasjon i hva og hvorfor?.....	9
2.2. Nasjonale krav om nytenkende tiltak innenfor introduksjonsprogrammet	11
2.3. Krav om et godt samarbeid og om endringer i hverdagspraksiser	13
2.4. Arbeidsrettet introduksjonsprogram fra innovasjonssidé til praksis. Hvordan?.....	14
3.0. Analyse av funn	15
3.1. Krav om nytenkning og nyskaping innenfor offentlig sektor	15
3.2. Å iverksette en ny innovasjonssidé, hvordan få det til?	15
3.3. Hvordan fungerer samarbeidet i praksis?	16
3.4. utfordringer ved samarbeid	17
3.5. Arbeidsretting i introduksjonsprogram, hva hindrer det?	18
3.6. Oppsummering av analysedelen	19
4.0. Avslutning.....	20
5.0. Litteraturliste.....	22

1.0. Innledning

Jeg har alltid vært opptatt av integrering, og ofte følger med på debatten om flyktninger som foregår i det norske samfunnet. Å jobbe med andre mennesker og å finne løsninger som kan forebygge sosiale problemer, er et tema som jeg brenner veldig for. Jeg ble ganske interessert i hvordan normer og strukturer i samfunnet påvirker oss, og hvilke muligheter enkeltindividet har som kan påvirke samfunnet ellers. Dette har vært mitt utgangspunkt for å finne mer ut om hvor viktig det er å bruke innovasjon i integrering og ikke minst hva som må til for at en påtenkt innovasjonsidéen skal fungere.

FNs høykommissær for flyktninger rapporterte at det ved utgangen av 2014 var 56 millioner flyktninger og internt fordrevne i verden. Dette har også ført til at mange land i Europa ble preget av flyktningkrisen i større grad enn før i tiden (FN- Sambandet, 2017). I 2015 opplevde Europa at det kom et historisk høyt antall flyktninger, noe som resulterte i at spørsmålet om integrering av disse flyktningene ble et sentralt tema i det norsk politiske debatten. Og slik var det i mange andre europeisk land (Civita, 2018).

Flyktningkrisen har ført til at det har oppstått en økende interesse for innovasjon i integreringsfeltet de siste årene, og denne økte interessen er knytta til blant annet en fortløpende utvikling på integreringspolitikken i Norge. Utviklingen må klare å svare på integreringsbehovet, samt samfunnets krav om en bærekraftig integrering og ikke minst en målrettet politikk på området. Nærmeste bestemt et ønske om en innovasjon som innebærer andre typer endringer enn «utvikling» og «forbedring» (Willumsen og Ødegård, 2015)

Det er et nasjonalt ønske om en innovasjon som kan bidra til økt produktivitet, bedre tjenester og ikke minst gode løsninger på sammensatte utfordringer. Ved for eksempel å ta i bruk nye innovative idéer og gjennom et solid tverrfaglig samarbeid, kan det oppnås gode resultater (Nesheim et al, 2019)

1.1.Oppgavens problemstilling

Oppgaven i sin helhet skal handle om innovasjon knyttet til integrering, og det jeg skal prøve å finne svar på er følgende: «**Hvordan kan samarbeidsdrevet innovasjon bidra til integrering av nyankomne flyktninger og deres familier i Norge?**».

1.2.Bakgrunn for valg av tema

Valg av tema ble nøye bestemt etter overveielse som gjelder mine interesser, erfaringer og kunnskaper. En lidenskapelig interesse for hvordan det er å komme til et nytt land, hvor alt er annerledes enn det man er vant til. Nytt språk, ny kultur, nye klimaforhold, nye normer, regler og verdier å forholde seg til. Norge er et land med mange muligheter og gode verdier, blant annet likestilling og ytringsfrihet. I Norge har alle muligheten til å være frie og dermed kan skaffe seg et fullverdig liv, men veien frem til lykken er lang og krever hardt arbeid, tid og tålmodighet, både fra hjelpeapparatet og den som ønsker å skape endringer selv.

Min oppvekst var preget av en rekke utfordringer som er knyttet til det å være flyktning, som på grunn av krig, elendighet og kriser, ble jeg nødt til å forlate mitt opphav med et håp om å finne trygghet og fred. Disse opplevelsene var ganske utfordrende for meg, men jeg fikk bli kjent med mange skjebner som har vært med på å forme meg som menneske. Etter å ha fått et stabilt liv i Norge har jeg vært samfunnsengasjert i diverse verv som frivillig, og nylig som lokalpolitiker. Målet mitt var å innpasse meg i mitt nye hjem, samt bidra til at nyankomne flyktninger innlemmes i det norske samfunnet. Disse erfaringene, samt en rekke ulike arbeidserfaringer spesielt, har lært meg mye om hvor forskjellige mennesker er, og at hvert enkelt menneske må møtes der det er.

Sist, en kunnskap som jeg har tilegnet meg gjennom undervisning i emnet «innovasjon i sosialt arbeid og tverrfaglig samarbeid» Jeg har lært at det er av stor betydning å vektlegge tverrfaglig samhandling og tverrvitenskapelig samarbeid når det gjelder å finne gode løsninger på et samfunnsproblem. Jeg har tatt lærdom av at god støtte, informasjon og ikke minst hjelp til selvhjelp kan bidra til at mennesker kan bli sterkere, kan selv sette mål og oppnå dem.

1.3. Avgrensning i oppgaven

I de siste årene har det blitt gjennomført en rekke undersøkelser og studier om integrering som er spesielt knyttet til flyktninger i Norge. Å utarbeide en oversikt over det norske integreringsarbeidet fra dagens bosettingsordning ble innført og fram til i dag, vil være et ganske omfattende forskningsarbeid. I denne sammenhengen vil oppgaven handle særlig om to følgende tema: Det ene er viktigheten av innovasjon når det gjelder integreringen av nyankomne flyktninger i Norge, og det andre er hvilken betydning samarbeidsdrevet innovasjon har i møte med integreringen.

For å finne fram til eksisterende forskning og vitenskapelige artikler på integreringsfeltet, har jeg benyttet meg av flere ulike framgangsmåter. Jeg har gjort søk i relevante databaser og tidsskrift, i tillegg har jeg tatt utgangspunkt i tidligere kunnskapsdokumenter som er skrevet om integrering og brukt dem som mitt utgangspunkt for videre søk.

Dette har gitt meg en god oversikt over fagartikler og vitenskapelige publikasjoner. Jeg har hentet noe av stoffet fra offentlige dokumenter og andre offentlige utredninger om integrering. Samtidig har jeg inkludert litteratur som handler om integreringspolitikken som kan ha betydning for utøvelsen av sosialt arbeid blant flyktninger i Norge, eksempel på slike forhold er norskopplæring og muligheten for å kunne bli en ressurs for samfunnet.

Tidsrammen for denne oppgaven er ganske kort, noe som gjør det nødvendig å foreta noen avgrensninger. Jeg har spesielt valgt å sette søkelys på innovasjon i integreringsfeltet, og hovedfokuset for oppgaven blir da en utvalgt gruppe mennesker i Norge, nemlig flyktninger. Det vil bli veldig omfattende og ganske stort dersom jeg inkluderer alle innvandrere på tvers av deres opprinnelse og bakgrunn i oppgaven. Det finnes sikkert vitenskapelige forskningsartikler som jeg ikke har fanget opp, selv om de kan ha relevans for oppgaven. På et stort felt med forskjellige deltema er det nesten uunngåelig at enkelte publikasjoner blir oversett. Ikke alle publikasjoner på integreringsfeltet er omtalt like grundig i oppgaven, men jeg tror at alle sentrale tema vil bli fanget opp.

1.4.Oppgavens relevans for sosialt arbeid

Hvorfor mener jeg at oppgaven er relevant for utøvelsen av sosialt arbeid? Dette er et ganske sentralt spørsmål som jeg skal gi svar på i følgende avsnitt.

Røe (2014) hevder at veien mot en god integrering blant annet starter med gode kunnskaper om hvordan man utøver sosialt arbeid blant flyktninger i Norge. I utøvelsen av sosialt arbeid tar vi sosialarbeidere, utgangspunkt i enkeltindivider og gruppers sosiale problemer. Vi koordinerer, informerer, motiverer, støtter, utvikler tiltak, forebygger og påvirker når vi oppdager forhold som skaper eller forsterker sosiale problemer. Vi deler også et felles mål og ansvar med flere profesjoner om å endre menneskers omgivelser og velferd (Shulman ,2003).

Det står at i både Norge og internasjonalt er profesjonsutøvere innenfor offentlig sektor er en innovasjonsdrivere. Det vil si at vi som profesjonsutøvere er en vesentlig endringsagent som kan bidra til å iverksette innovasjon i yrkesutøvelsen, ved for eksempel å være reflekterende yrkesutøvere, og legge hodet i bløt når det gjelder å involvere og samhandle med brukere. (Willumsen og Ødegård, 2015).

Vi sosialarbeidere står midt i stadig nye og ganske utfordrende endringer i samfunnet, både som innovasjons drivere og som velferdstjenester ytere. Disse utfordrende endringene vil kreve at mange av velferdstjenestene må utføres med betydelig lavere midler enn i dag, samt at tjenestene må tilbyes på et annet nivå og en annen måte enn i dag. Her vil kostnadsreduksjon og økonomisk innstramning være både ønskelig og nødvendig for tjenestenes kontinuitet (Vollset, 2019).

Når det kommer til integreringen av flyktninger i Norge, har vi som yrkesutøvere en viktig rolle. Rollen krever at vi klarer å mobilisere de arbeidskraftressursene flyktninger har, og at vi innser at flyktnings deltakelse i arbeidslivet i seg selv kan være en helsebringende faktor for dem. Arbeid forebygger også fattigdom og gir den enkelte mulighet til å bruke sine evner og delta i det sosiale fellesskapet og samtidig bidra til å videreutvikle et bærekraftig velferdssamfunn (Kunnskapsdepartementet, 2018).

1.5. Begrepsavklaring

Det er en del ord og begreper som jeg skal omtale i oppgaven og som jeg er nødt til å forklare før jeg går videre i oppgaven, begrepene er følgende ...

1.6. Flyktninger i Norge

Med begrepet flyktning ifølge FNs flyktningkonvensjon av 1951, menes det en person som har flyktet fra hjemlandet sitt og har en sterk frykt for forfølgelse på grunn av nasjonalitet, rase, religion, politiske meninger eller medlemskapet i en aktivistgruppe, og som følge av slike redsler blir personen ikke i stand til å skaffe seg beskyttelse i sitt hjemland (FN-Sambandet, 2017). *I underkant av 20 prosent av innvandrerne i Norge hadde pr. januar 2016 fluktbakgrunn, som utgjør 188 000 mennesker. De tre største gruppene med fluktbakgrunn i Norge er fra Somalia, Irak og Eritrea»* (SSB, 2020).

På samme måte som antall flyktninger til Norge har økt, har også behovet for å øke antall deltakere i introduksjonsprogrammet oppstått. I 2008 deltok 8 700 personer i introduksjonsprogrammet. Tallet har økt til 17 900 deltakere i 2015, og toppåret var 2017 med 28 800 deltakere i introduksjonsprogrammet. I 2018 hadde det sunket til 27 100 (SSB, 2019).

Det har vært et overordnet ønske fra regjeringen om å føre en integreringspolitikk som legger vekt på at flyktninger raskt kan komme i arbeid og bidra med produktivitets vekst i samfunnet (Nødland et al., 2016). En av de største integrerings tiltakene som ble innført i Norge siden 2004 er nemlig følgende

1.7. Introduksjonsprogram

Med introduksjonsprogram menes det en obligatorisk ordning som sier at nyankomne flyktninger og deres familier, som har behov for grunnleggende kvalifisering, kan delta i et kommunalt kvalifiseringsløp som kalles for introduksjonsprogram. Programmet skal gjennomføres i den kommunen flyktninger er bosatt i.

Introduksjonsordningen skal være helårlig og på fulltid, og varer i inntil to år, og ved behov kan den forlenges med inntil ett år. Introduksjonsprogrammet skal som et minimum inneholde norskopplæring, kunnskap om det norske samfunnet og tiltak som forbereder flyktninger til videre opplæring eller tilknytning til arbeidslivet. Loven sier at programmet skal startes innen tre måneder etter bosetting i kommunen. Kommunen pålegges å utarbeide en individuell plan i samråd med deltakerne. Planen skal være et utgangspunkt for videre kvalifisering (IMDi, 2016). Så går jeg videre til oppgavens største del som skal handle om følgende ...

1.8. Innovasjon

Begrepet innovasjon kommer fra det latinske ordet *innovare*, og betyr å skape noe nytt. For å kalle noe innovativt må det iverksettes i en gitt kontekst og må i tillegg settes ut i praksis slik at den utgjør en betydelig forskjell. Innovasjon kan innebære ulike former og kan foregå i ulike assosiasjoner, samtidig er innovasjon den veien man går for å fremkalle endringer i måten tjenester blir produsert på. For eksempel endringer på hvordan økonomiske goder, mellommenneskelige og samfunnsmessige verdier blir fordelt. Innovasjon oppstår ofte når nye behov og forespørsler i samfunnet dukker opp, noe som resulterer i at mennesker i stor grad engasjerer seg for å skape endring i eksisterende verdiskapende aktiviteter, ved å ta i bruk nye tekniske prinsipper (Willumsen og Ødegård, 2015). I oppgaven er jeg spesielt opptatt av en type innovasjon som jeg skal beskrive i neste avsnitt ...

1.9. Sosialsamarbeidsdrevet innovasjon

Den mest relevant innovasjon i forhold til oppgaven min, vil nemlig være den sosialsamarbeidsdrevete innovasjonen. Den inngår i velferdssektoren hvor integrering av flyktninger i Norge er en av deres oppgaver (Ihle, 2008). Sosialsamarbeidsdrevet innovasjon er opptatt av den menneskelige dimensjonen, hvor samarbeid og samhandling mellom ulike tjenesteapparater er ganske sentralt (Rugkåsa, 2012). Her vil det handle blant annet om hvordan innovasjon kan bidra med å forbedre menneskers behov knyttet til levekår, som heles, sosiale relasjoner, økonomi, arbeidsmiljø, utdanning og nærmiljø (Willumsen og Ødegård, 2015). Fra regjeringshold har det vært et stort ønske og ambisjoner om innovasjon i både offentlig sektor og næringslivet. Målet er å bidra til å skape økonomiske verdier og verdiskapning i samfunnet. Betegnelsen verdiskaping brukes mer presist om den verdiøkning en tjeneste eller et produkt får i hvert ledd av produksjonsprosessen (Willumsen og Ødegård, 2015).

1.10. Data og metode

I dette avsnittet skal jeg redegjøre for den metodiske tilnærmingen jeg har benyttet meg av under forskningsprosjektet, samt å drøfte hvordan jeg har gått frem for å innhente og skaffe meg de nødvendige dataene for å belyse problemstillingen, og samtidig hvordan den empiriske studien er gjennomført. Dalland (2017) beskriver en metode slik «Å frembringe ny kunnskap ved å søke grundig etter klarhet og forståelse i et forhold eller en sammenheng. Man må bruke en anerkjent metode»

I henhold til oppgavens retningslinje, er det kun tillat å bruke en forskningsmetode. Nemlig at oppgaven skal formidle funn fra eksisterende litteraturgjennomgang. Litteraturen jeg har benyttet meg av for å skrive oppgaven, handler i hovedsak om to typer litteratur:

Den ene er en generell litteratur om integrering av flyktninger og deres familier i Norge.

Den andre er en litteratur om innovasjon og innovative tiltak innenfor integreringsfeltet.

Litteraturen er gjennomført ved et grundig gjennomløp i flere databaser, som for eksempel Oria.no, Google scholar.no, Sociological Abstracts.no og Idunn.no., hvor jeg søkte etter forskningsbasert kunnskap som er presentert i vitenskapelige artikler, både norske og internasjonale, bøker, master- og doktorgrader, stortingsmeldinger eller i ulike rapporter.

Jeg begynte med å søke etter relevantvitenskapelige artikler, samt master- og doktorgradsoppgaver på internett med søkeord som «innovasjon og integrering», «samarbeid i innovasjon» «integration through innovation» «the collaborative innovation» og «innovasjon og migrasjon» Det har vist seg å være flere relevante kilder, men etter en grundig gjennomgang med lesing i flere av kildene som inneholder blant annet vitenskapelige artikler og en del stortingsmeldinger, valgte jeg å avgrense søket mitt og dermed kom jeg fram til å velge fire ganske relevante kilder.

Forskningsmetoden min er basert på kun en litteraturstudie. Dette har vært ganske utfordrende blant annet fordi tilgangen til primærlitteratur fra biblioteket til dels har vært ganske krevende på grunn av at skolen har vært stengt. Samt at jeg er en student som er vant til å jobbe i gruppe sammen med andre medstudenter. Derfor ble det ganske utfordrende å få noen til å samarbeide med. Dette har ført til at jeg strevd med å komme i gang med skriveingen i starten.

2.0.Litteratur og teoretiske perspektiver

I neste avsnitt skal jeg presentere de sentrale aspektene i oppgaven

2.1.Innovasjon i hva og hvorfor?

Problemstillingen i denne bacheloroppgaven handler blant annet om å konkretisere hvordan og i hvilken grad kan innovasjon bidra til en god integrering av flyktninger i Norge.

Det har vært en økende interesse for innovasjon i offentlige tjenester i Norge de siste årene, og denne økte interessen er knytta til forventninger om blant annet at innovasjon kan bidra til økt produktivitet, bedre tjenester og løsninger på sammensatte utfordringer som samfunnet vil stå overfor i framtida (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018).

Grødem (2014) mener at forståelse rundt innovasjon bør utvides fra en teknologisk innovasjon til mer sosial innovasjon som blant annet inkluderer innovasjon i offentlig sektor. I denne oppgaven bør jeg gjøre en ytterligere innsnevring, det vil si at jeg er interessert i både sosial og samarbeidsdrevet innovasjon, altså innovasjon som er rettet mot den menneskelige dimensjonen, og til dels mot svært sårbare grupper mennesker. Dermed er det ikke alt av innovasjon som er av interesse (Grødem, 2014). Regjeringen ønsker at flyktninger som skal leve og bo i Norge bør komme i arbeid, slik at de kan brødfø seg selv og sine.

Arbeidsinnsatsen til flyktninger må økes, slik at Norge kan sikre seg en økonomisk bærekraftig velferdsstat i tida fremover. Regjeringens hovedsatsingsmål er en tydelig investering i utdanning, kvalifisering og økt kompetanse blant flyktninger. Det trengs en mer arbeidsrett innovasjonsidé som kan dekke fremtidens behov i det norske arbeidsmarkedet (Kunnskapsdepartementet, 2019).

I regjeringens integreringsstrategi «2019–2022, *integrering gjennom kunnskap*», står det at innovasjonen kan være en ny eller vesentlig endret tjeneste, prosess, organisering eller kommunikasjonsmåte. Denne forståelsen for begrepet innovasjon ligger foreløpig til grunn for regjeringens arbeid om innovasjon i offentlig sektor, som regjeringen har satt i gang. Arbeidet handler om å videreutvikle eksisterende tiltak, i tillegg til å skape nye idéer og strategier, slik at målet om en vellykket integrering kan fort nås (Kunnskapsdepartementet, 2019).

Skal Norge lykkes med integreringen, forutsetter det innsats fra alle parter, myndighetene, lokalsamfunn, frivilligheten, arbeidsliv og næringsliv, og ikke minst av den enkelte innvandrere selv (Stjernø & Øverbye, 2012). For øvrig er den norske velferdsmodellen mye avhengig av gode tiltak i tida fremover, tiltakene må svare på samfunnets behov om å styrke bærekraften i offentlige velferdsordninger, samt øke innovasjon innen offentlig velferdsproduksjon, innovasjon vil på sikt bidra med å redusere kostnader knyttet til offentlig velferdstjenester. Innovasjon kan også bidra til at nyankomne flyktninger raskt kan brødfø seg selv og sine i Norge (Civita, 2018).

For å oppsummere vil jeg understreke at velferdsstaten og særlig det offentlig sektoren i Norge vil stå overfor mange utfordringer i fremtida, blant annet nedgang i oljeinntektene, klimaendringene, økt migrasjon og globalisering, økonomiske og helsemessige kriser, flere eldre i befolkning og at det vil være færre som er i yrkesaktiv alder. Dette setter krav om at produktiviteten bør økes, slik at offentlig sektor er rustet til å kunne møte disse utfordringene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018).

Jeg skal i det neste avsnittet gjør rede for hvordan idéen om arbeidsrettet introduksjonsprogram kan realiseres, og på hvilken måte kan en sosialsamarbeidsdrevet innovasjon bidra til å sette idéen ut i livet. Jeg skal først presentere kort veksten i integreringsfeltet, med tanke på organisering av introduksjonsprogrammet, samt presentasjon av de nasjonale rammene som kommunene må forholde seg til i forvaltningen av introduksjonsprogrammet. Deretter gjør jeg rede for hvorfor behovet for utviklingen innenfor introduksjonsordningen er en del av en nasjonal strategiplan. Til slutt presenterer jeg hva som må til for at idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram kan muliggjøres.

2.2.Nasjonale krav om nytenkende tiltak innenfor introduksjonsprogrammet

I mange innvandrergupper var yrkesdeltakelsen lav og sosialhjelpsbruken høy, selv etter flere år i Norge (Djuve et al., 2017). Derfor har behovet for nye og innovative tiltak innen integreringsfeltet dukket opp. Et av de tiltakene som ble innført i 2004 var nemlig introduksjonsprogrammet (Kunnskapsdepartementet, 2003). Myklebø (2019) utforsket innovasjonsprosessen rundt introduksjonsprogrammet for nyankomne flyktninger i Norge, og idéen om arbeidsretting i introduksjonsprogrammet som et verktøy for integrering, samt kravet om en mer sosialsamarbeidsdrevet innovasjon, hvor samarbeid og samhandling mellom ulike tjenesteapparater er en forutsetning for å lykkes med integreringen av flyktninger og deres familier i Norge (Nesheim et al, 2019)

At introduksjonsprogrammet skal være «arbeidsrettet kvalifisering» er ikke bare en lokal innovasjonssidé, men en nasjonal strategi og mål for de som jobber i integrerings-tjenestene, og andre yrkesgrupper som jobber i andre velferdstjenester (Stjernø & Øverbye,2012). Allikevel er det flere kommuner i Norge som har tatt i bruk idéen i de siste årene. Intensjonen var å utforske hvordan idéen kunne spres og tilpasses i en lokal kontekst, altså i en bestemt kommune i Norge.

Innovasjonsprosessen med å gjøre for eksempel introduksjonsprogrammet mer arbeidsrettet, det vil si at introduksjonsprogrammet bør bidra til at en høyere andel flyktninger og deres familier raskt klarer å komme i arbeid eller utdanning innen ett år etter endt introduksjonsprogram. Dette er et resultatkrav som ble presentert av Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet i 2010 (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2010).

For å få til dette forutsetter det blant annet mer forståelse for hva samarbeidsdrevet innovasjon går ut på. I praksis vil det betyr et tverrfaglig samarbeid som inkluderer alle de ulike organisasjonene og sektorene som arbeider med å finne løsninger på komplekse samfunnsproblemer. Og integrering av flyktninger og deres familier i Norge er en av de krevende samfunnsutfordringene som fordrer kreativitet og nytenkning for å løses, for eksempel å være kreativ (Myklebø, 2019).

I oppgaven er jeg opptatt av å undersøke arbeidsretting av introduksjonsprogrammet. Det vil si å utarbeide et kvalifiseringsløp som er mer rettet mot arbeid eller utdanning ved endt program, samt viktigheten av en helhetlig samarbeidsdrevet innovasjonsprosess rundt introduksjonsprogrammet (Magnussen, 2020). Grøden (2014) uttrykker innovasjon slik: en prosess med flere faser, gode idéer som (1) oppstår, iverksettes (2) og til slutt spres (3) videre. En vellykket innovasjon bør som minimum inneholde fase 1 og 2, og i de fleste tilfeller vil det være et sterkt ønske om at fase 3 også er med for å inspirere til bedre tjenester og bedre arbeidsformer også i andre kontekster. Derfor kom idéen om en arbeidsrettet kvalifisering som en ny idé, og for at idéen skal kunne kalles en innovasjonsidé, må den transformeres til konkrete tiltak ved hjelp av lokal nyskapning.

For å hjelpe kommunene med å oppnå best mulig resultater i forhold til arbeidsrettet introduksjons program, eller motivere dem til å bruke den nye idéen, som har førte frem til de gode endringene, krever det at kunnskap om den nye praksisen spres mellom kommunene på en måte som gjør det mer attraktivt for kommunene å gjenskapes den på nye måter, og iverksette den i en ny setting, samtidig kan kommunen oppnå gode resultater ved for eksempel å gjenbruke løsninger som har fungert i andre kommuner. Dette har blant annet vært en målsetting for IMDi. IMDi har i flere år formidlet kunnskap og opplysninger til kommunene om gode eksempler på arbeidsrettet tiltak. På nettside til IMDi legges det ut en veiledning på hvordan en kommune kan lære fra de andre kommunene (IMDi, 2016).

Iversen (2015) understreker at spredningen av kunnskap om en innovasjonsidé, skjer ikke av seg selv, men at den er avhengig av enkeltpersoners bidrag slik at den skal kunne spres i en ny kontekst. Bidraget kan være i form av uenighet og meningsutveksling mellom aktører. Nettopp disse bidragene som kan føre til endringer, både på idéen og hos mottakerorganisasjonen. For at idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram skal være en suksess,

først krever den, at samarbeid innad i den enkelte kommunen fungerer godt, dernest at et samarbeid med aktører i næringslivet er allerede etablert (Nesheim et al, 2019)

Dette samarbeidet bidrar til at innholdet i introduksjonsprogrammet blir til et mer praksisnært og yrkesrettet kvalifiseringsløp. NAV er også en sentral samarbeidspartner, både fordi NAV har en viktig rolle i planleggingen og gjennomføringen av introduksjonsprogrammet, og fordi flyktninger som ikke er i arbeid eller utdanning når introduksjonsprogrammet er ferdig, blir NAV sitt ansvar (Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, 2015).

2.3. Krav om et godt samarbeid og om endringer i hverdagspraksiser

For å lykkes med å iverksette arbeidsretting i introduksjonsprogrammet i en lokal kontekst, for det første, forutsetter det endringer i flere institusjonelle faktorer. Med institusjonelle faktorer menes det både formelle føringer og krav som gjelder for introduksjonsordningen, samt handlinger til de ulike aktørene som har en sentral rolle i utarbeiding og gjennomføring av introduksjonsprogrammet.

Når idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram skal innføres i en lokal kontekst, framstiller idéen noe nytt, som ikke er institusjonalisert. Idet idéen føres inn i den lokale konteksten, møter den institusjonaliserte rutiner, samarbeidspartneres etablerte verdier og uskrevne sosiale normer. Disse gjør implementering av den nye idéen svært vanskelig. De institusjonelle kreftene uttrykkes gjennom hvordan enkeltpersoner og grupper møter idéen, og hva de gjør med den (Glosvik, 2020).

For det andre må handlingene til de mest sentralt involverte aktørene i introduksjonsprogrammet endres, altså deres hverdagspraksiser og måter de driver introduksjons- og opplæringsarbeid på. De må blant annet inngå i samarbeidsavtaler med personer og organisasjoner de ikke har vært vant til å samarbeide med tidligere. Det å trekke inn enkeltpersoner og grupper med ulike ressurser og kompetanse kan øke iderikdommen og den innovative evnen.

Det krever for eksempel et velfungerende samarbeid mellom den lokale kommunen og NAV lokalt når det gjelder gjennomføringen av introduksjonsprogrammet. Eksempelvis er når det viser seg at kommunen har til dels lyktes med integreringen, skyldes dette ofte at det lokale samarbeidet mellom flyktningetjeneste, NAV og voksenopplæring har fungert godt (Tronstad, 2015).

2.4. Arbeidsrettet introduksjonsprogram fra innovasjonssidé til praksis. Hvordan?

De to meste brukte metodene for å realisere idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram, er «supported employment» (SE) og «place, then train». Disse to tilnærmingene legger vekt på at opplæring og kvalifisering parallelt kan foregå ute i en arbeidssituasjon (Frøyland & Spjelkavik, 2014). En hovedforestilling i disse tilnærmingene er at mennesker som har behov for kvalifisering kan få både opplæring og kvalifisering gjennom det vanlige arbeidslivet, og at arbeid ikke bare er målet, men også et viktig virkemiddel for å motivere deltakerne til å nå målet om å kunne få og beholde jobben (Frøyland & Spjelkavik, 2014). Språkpraksis og arbeidspraksis er de mest brukte arbeidsrettede tiltak i introduksjonsprogrammer (Djuve et al., 2017).

Det har blitt gjennomført flere studier som påpeker at kombinasjonsløp har en positiv effekt på både språkforståelse og overgang til jobb, med kombinasjonsløp menes det at språk opplæring og yrkespraksis skjer samtidig. Deltakerne i kombinasjonsløp vil ta del i ulike kvalifiseringstiltak samtidig ((Eide & Røhnebæk, 2018).

For å oppsummere vil jeg si at de fleste kommunene har ulike praksiser når det gjelder gjennomføringen av introduksjonsprogram, og at det er store ulikheter når det gjelder hvor mange deltakere som kommer ut i arbeid eller få seg utdanning etter endt program.

Forutsetningene for å lykkes er imidlertid ikke bare et kombinasjonsløpet. Noen kommuner legger vekt på tung norskopplæring og oppnår gode resultater, mens andre satser på bruk av praksisplasser og får de samme gode resultater (Djuve et al., 2017).

Programrådgivere i flyktningetjenesten, lærere i voksenopplæring, veiledere i NAV og deltakerne selv kan også ha ulike meninger om kvalitet på kvalifiseringsløpet. Hva som kjennetegner et kvalitativt godt introduksjonsprogram, har dermed ikke noe entydig fasitsvar (Djuve & Kavli, 2007).

3.0. Analyse av funn

I dette avsnittet skal jeg analysere og drøfte funnene, samt koble dem mot hverandre for å svare på spørsmålet om hvorfor det er viktig å tenke innovasjon når vi tenker integrering, samt hvordan kan et godt fungerende samarbeid bidra til å nå målet om en god integrering (Nesheim et al, 2019). For å svare på disse spørsmålene skal jeg se gjennom presenterte teorier og finne hvilke koblinger det er mellom teori og de funnene jeg har gjort.

3.1. Krav om nytenkning og nyskaping innenfor offentlig sektor

Kravet om at det skal tenkes innovasjon, og nærmere bestemt sosialsamarbeidsdrevet innovasjon, blant annet innenfor de offentlige tjenestene, har økt i de siste årene i Norge, og blitt til en nasjonal strategi som regjeringen har prioritert. Grunnen er at når vi tenker innovasjon, bidrar vi blant annet til bedre tjenester, øke produktivitet og ikke minst til å finne gode løsninger på samfunnsutfordringer (Willumsen og Ødegård, 2015).

Når det gjelder integreringen av flyktninger i Norge som min oppgave blant annet handler om, er behovet dermed enda større; behovet for hvordan og på hvilken måte kan man lykkes. Det har vært et ganske stort ønske om at introduksjonsordningen skal være mer arbeidsrettet, og dermed bidra til at flyktninger og deres familier raskt kommer ut i arbeid eller deltar i et utdanningstilbud, helst innen ett år i programmet. Dette ble blant annet begrunnet med at integreringen av nyankomne flyktninger skal skje ved dag én i Norge, slik at Norge kan bevare bærekraften i velferdsstaten. Kravet om innovasjon i offentlige tjenester etterspør ikke bare en bedre kvalitet på eksisterende tiltak, men at det skal finnes nye og bedre løsninger (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2018).

3.2. Å iverksette en ny innovasjonsidé, hvordan få det til?

Spørsmål om hva som må til for at en slik innovasjonsidé kan settes ut i livet, eller hvordan, er vel en prosess som analytisk sett kan sorteres i flere elementer. For det første må behovet eller utfordringen dukke opp, deretter kan man begynne å tenke på måten man vil løse utfordringen på, det vil si å tenke annerledes og være kreativ. For det tredje, noen utfordringer behøver at man må først være innovativ, deretter realisere idéen, og til slutt dele den med andre, slik at den kan betegnes som en innovasjonsidé. En slik innovasjonsidé er nemlig idéen

om å vri på innholdet i introduksjonsprogrammet, slik at det kan bidra til å kvalifisere deltakerne til arbeid eller utdanning (Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, 2017).

Hvor lett den nye idéen kan brukes og spres vider er avhengig av flere faktorer.

På den ene siden handler det om viktigheten av den nye idéen og hvordan den kan bidra til å løse utfordringen, altså hvor forenlig innovasjonen er med mottakerens interesser, samt hvor mange kommuner som vil iverksette innovasjonsidéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram og gjøre den til en praksis ved gjennomføring av introduksjonsprogrammet, er avhengig av hvilke normer, verdier, interesser og behov den enkelte kommunen har når det gjelder iverksettelse av et nytt tiltak. Videre om kommunen virkelig ser nytten av å implementere den nye idéen, samt hva kan være gevinsten ved å gjennomføre et kvalifiseringsløp med fokus på arbeid og utdanning.

På den andre siden handler det om særegenhet og verdien av den nye innovasjonsidéen. Det vil for eksempel si på hvilken måte et arbeidsrettet introduksjonsprogram kan være en vei mot en bedre integrering og kvalifisering for nyankomne flyktninger og deres familier (Glosvik, 2020).

3.3. Hvordan fungerer samarbeidet i praksis?

Jeg kan si at idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram har til dels vært en suksess, og flere kommuner i Norge har fått nytte av den (Torfing & Sørensen, 2011).

Det stilles et ganske vesentlig krav når idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram skal settes ut i livet. Det kreves nemlig et godt samarbeid mellom de ulike aktørene som jobber med kartlegging og gjennomføring av introduksjonsprogrammet.

Et godt og velfungerende samarbeid mellom de ulike involverte aktørene er imidlertid ikke en selvfølge. Selv om forskning viste at innovasjonen som har de beste kvalitetene, ofte er den som vinner, har flere studier rapportert om noen lokale utfordringer når det gjelder bruk av nye innovasjonsidéer og at samarbeidet lokalt har vært problematisk. Videre hevder forskningen at den nye innovasjonsidéen ofte har en kraft i seg selv, som gjør at den kan spre seg fort og flytte seg uhindret til den møter motstand og kritikk. Kritikk er vel et sunnhetstegn, men motstand mot endring, reduserer innovasjonsidéens kraft og energi og hindrer at den sprer seg. Dette gjør det vanskelig når innovasjonsidéen skal innføres i en lokal kontekst, som i kommunene for eksempel (Nesheim et al, 2019).

3.4. utfordringer ved samarbeid

Samarbeidet i den lokale konteksten har til dels vært ganske utfordrende. utfordringene handler for det første om ulike meninger mellom de som jobber på flyktningetjenesten og de som jobber på voksenopplæringen, om innholdet i introduksjonsprogrammet.

Flyktningetjenesten ønsker at deltakerne skal få mer kunnskap om arbeidslivet, ved å kombinere språk undervisning med praksis i et yrke (Djuve & Kavli, 2015). For det andre handler samarbeidsproblemet ofte om når i programmet NAV skal involveres, slik at NAV kan bidra med noen supplerende tiltak som kan kvalifisere deltakerne til arbeid, før de eventuelt faller tilbake på NAV og blir sosialhjelpsmottakere (Djuve et al., 2017).

Den tredje utfordringen handler nemlig om at samordning og samarbeid med aktørene i arbeidslivet, samt koordinering av tiltak, ofte beskrives som dårlig. Jeg mener at slikt samarbeid er avgjørende for implementering av et arbeidsrettet introduksjonsprogram, og ikke minst for å sikre kontinuitet i tiltak, ettersom aktørene fra arbeidslivet er de som kan gi programmet et mer praksisnært og yrkesretta innhold (Nesheim et al, 2019) En dårlig samordning med aktørene i arbeidslivet er en begrensning for et godt samarbeid med arbeidsgivere, og som ofte fører til uklarheter om mål og rammer for kvalifiseringstiltakene. Mangelfull koordinering kan dermed motvirke mulighetene for å lykkes med arbeidsrettet introduksjonsprogram (Eide & Røhnebæk, 2018).

Den fjerde utfordringen handler blant annet om at det mangler tettere oppfølging av innholdet i arbeidsrettede tiltak, om det er språkpraksis eller arbeidspraksis, samt at det er for dårlig oppfølging av deltakere og arbeidsgiver fra kommunens side. I tillegg til at kvaliteten på tiltakene som tilbys deltakerne beskrives ofte som dårlig, og at de i liten grad bidrar til å få deltakerne ut i ordinært arbeid (Djuve & Kavli, 2015). Dermed mener jeg at det er av stor betydning at det skal være en oppfølging fra ulike støtteapparat (kommune, NAV og eksterne aktører som jobber med integrering), samt oppfølgingen bør inkludere både arbeidsgivere og deltakerne i kvalifiseringsprogrammet. Det er kommunenes ansvar å kvalifisere flyktninger og deres familier til arbeid, men det er eksterne arbeidsgivere som må tilby dem arbeid (Schafft & Spjelkavik, 2014).

Den siste utfordringen handler om den enkelte deltakerens motivasjon og vilje til å gjennomføre et kvalifiseringsløp, i praksis er ofte det som mangler. Jeg mener at deltakernes interesse og motivasjon er en av de viktigste faktorene, og som er med å styrke arbeidsgiveres motivasjon og interesse for å ta imot flere deltakere. Jeg vil presisere at deltakerens motivasjon handler ikke bare om et personlig forhold, men at den er også avhengig av hvor godt samarbeidet mellom arbeidsgivere og flyktningtjeneste fungerer (Engan, 2019). Hernes & Tronstad (2014) pekte på at innovasjonsidéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogrammet, er blant de mest funksjonelle tiltakene, og som har vist positive resultater når det gjelder andel flyktninger som er i arbeid. Likevel finnes det flere faktorer som gjør implementering av et arbeidsrettet introduksjonsprogram til en ganske utfordrende oppgave. I det neste avsnittet gjør jeg rede for en del av utfordringene som møter aktørene, både de som jobber internt med å realisere et arbeidsrettet introduksjonsprogram og de som jobber eksternt.

3.5. Arbeidsretting i introduksjonsprogram, hva hindrer det?

Aktørene på introduksjonsprogrammet har hatt utfordringer med å sette idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram ut i praksis. Dette skyldes blant annet manglende tilgang til en felles strategiplan som beskriver hvordan man på best mulig måte kan få til en god integrering.

Mange av de som skal innpasses har enten hatt for lite eller ingen skolegang fra før av. Det finnes mange som er analfabeter. Dette gjør det vanskelig med tanke på å lære seg et nytt språk, og at mange når ikke målet med å kvalifisere seg til arbeid eller utdanning selv etter to år i programmet. Når flyktninger ikke har de språkferdighetene eller den kompetansen som det norske arbeidsmarkedet etterspør om, blir konsekvensen en forsinket integrering (Djuve & Kavli, 2015).

Dessuten mener jeg at programmet skal begynne med en grundig kartlegging av deltakerens kompetanse og skolegang. Dette vil bidra til å tilrettelegge norskopplæringen for den enkelte deltakeren, og på sikt vil deltakerne oppnå gode resultater. Kartleggingen vil ikke alene bidra til en hurtig integrering, men at kompetansen på de som jobber med språk undervisningen for flyktninger må forbedres og utvikles. En slik utvikling vil gjøre det lettere å løse utfordringene som kan oppstå i en læringssituasjon på en bedre måte (Berg et al., 2016).

Videre det bør innføres et krav om at alle som skal undervise på voksenopplæringen må minimum ha kompetanse i å undervise norsk som andrespråk, samt å ha kompetanse i å undervise minoritetsspråklige, og ikke minst å ha kunnskap og kompetanse i flerkulturell forståelse (Båtnes & Egden, 2012). Et godt opplæringsløp samt kompetente lærere, vil være avgjørende for integrering og kan dermed bidra til en hurtig og aktiv deltakelse i arbeidsmarkedet (Eide et al., 2017).

Et annet aspekt ved norskopplæring er idéen om å opprette et klasserom hvor deltakerne får undervisning i noen utvalgte yrker som samarbeidspartnerne rapporterer behov om i arbeidsmarkedet. Undervisningen bør være en kombinasjon mellom yrkesbasert undervisning og språklig basert undervisning. Undervisningen kan både skje inne i klasserommet og ute i praksisfeltet. På sikt vil dette bidra til å minske gapet mellom deltakernes kvalifikasjoner og arbeidslivets behov (Langørgen, Løkken & Aaberge, 2015).

3.6. Oppsummering av analysedelen

For å gi en kort oppsummering av analysedelen vil jeg si, for at idéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram blir til en realitet, innkreves det at alle involverte aktører bør ha en aktiv rolle i både planleggingen og gjennomføringen av idéen. Samtidig må de gamle etablerte institusjonelle faktorene brytes ned, samt å styrke viljen til å inngå i samarbeidsrelasjoner, samt å vektlegge perspektivet om aktørenes ressurser som kilde til innovasjon. Ulike aktørers ressurser, kompetanser og posisjoner er nødvendig for at innovasjonsidéen blir til en realitet (Helge, 2004).

4.0. Avslutning

Vi antar at den norske velferdsstaten vil være nødt til å håndtere mange utfordringer i tida fremover, blant annet den demografiske endringen som vil påvirke samfunnet i form av «eldrebølgen». Det vil bli et redusert antall yrkesaktive borgere, noe som igjen vil påvirke kvaliteten på velferdstjenestene, i tillegg til utfordringer som er knyttet til integreringen av flyktninger og deres familier i det norske samfunnet. Som følge av det har det oppstått et nasjonalt ønske om et mer treffsikkert og individuelt tilpassa introduksjonsprogram, som bidrar til at en høyere andel flyktninger kommer i arbeid. Det vil kreve noen år før flyktninger eventuelt får seg jobb, og dermed kan bidra til bærekraft og styrke i velferdsstaten. Disse framtidiges utfordringene etterspør ikke bare bedre kvalitet på eksisterende løsninger, men nye typer løsninger (Civita, 2018).

Jeg har gjennomført en litteraturstudie som hadde som mål å gi svar på **«Hvordan kan samarbeidsdrevet innovasjon bidra til å integrere nyankomne flyktninger og deres familier i Norge»** gjennom å undersøke innovasjonsidéen om et arbeidsrettet introduksjonsprogram, samt å finne ut hvordan og på hvilken måte kan innovasjonsidéen bidra til god integrering når først innovasjonsidéen settes ut i livet. Eksempelvis er integreringsutfordringer og hvordan de kan beste løses, de beste løsningene krever nytenkning, smarte handlinger og innovative og kreative løsninger.

Ytterligere, for å iverksette den nye tanken eller idéen, forutsetter det et godt samarbeid mellom entusiastiske aktører og samarbeidspartnere som har kunnskap og forståelse om hvordan idéen om et arbeidsrettet tiltak kan realiseres, samt hvordan og på hvilken måte kan de sammen møte utfordringene knyttet til implementering av idéen i en ny lokal kontekst (Nesheim et al, 2019)

I oppgaven har jeg sett på hvordan samarbeidet på tvers av sektorene er av stor betydning for utarbeiding, gjennomføring og ikke minst utvikling av en innovasjonsidé. Jeg har i tillegg sett på hvordan en innovasjonsidé kan spres, og at de beste praksisene lett kan overføres og gjenbrukes i en ny kontekst, helt til den møter motstand mot endring. Motstanden kan være i form av etablerte institusjonelle normer og verdier.

Alt i alt, har jeg sett på at et hvert samfunnsproblem krever nye måter å tenke på, og ikke minst kloke og fornuftige handlinger, for å finne de gode løsningene. Svaret på oppgavens problemstilling kan dermed sees i måten mennesker tenker innovasjon på, samt måten de samarbeider sammen på, for å skaffe et bedre utfall, og om det ikke blir slik de har sett for seg, så har de lært av å feile, men at lykken ligger i at de må aldri slutte å tenke smart. Jeg vil avslutte med å understreke at etter flyktninger krise i 2015, vokset det opp et nasjonalt ønske om en innovasjonsidéen som kan bidra med å gjøre introduksjonsprogram mer arbeidsrettet, og et krav om at programmet bør kvalifisere deltakerne enten til arbeid eller utdanning. Det ble argumentert med at programmet har ikke vært kvalifiserende nok, og som følge av det fremkommer det et krav om å nyskape tiltak som kan bidra til en hurtig integrering av flyktninger og deres familier i Norge. Innovasjon er og kommer til å bli den mest effektiv måte å løse samfunnsutfordringer på, men at enhver innovasjonsidéen har noen premisser som må utfylles slik at idéen kan betegnes som vellykka (Djuve,2011).

5.0. Litteraturliste

Alf, Sandve (2011). *Rus & samfunn. Med NAV på veien mot det gode liv.* (2. utg). Oslo: Universitetsforlaget.

Askheim, Ole, Petter (2016) *Samproduksjon som velferdssektorens kinderegg.* Oslo: Universitetsforlaget.

Barne- og likestillingsdepartementet. (2015). *Lov om introduksjonsordning og norskopplæring for nyankomne innvandrere.* Hentet fra <https://www.regjeringen.no>.
Berg, S.L., Bjørnstad, R., Gran, B., Kostøl, F.B., Sønsterudbråten, S. og Kindt, K.T. (2016). *Kostnader ved mangelfull utdanning av asylsøkere og flyktninger.* Oslo: Samfunnsøkonomisk analyse og Fafo. Hentet fra: <https://utdanningsforskning.no/artikler/kostnader-ved-mangelfull-utdanning-av-asylsokere-og-flyktninger/>.

Brochmann, Grete. (2017, 23. oktober). *Integrering.* I Store norske leksikon. Hentet 14. april 2020 fra <https://snl.no/integrering>.

Båtnes, I. I. & Egden, S. (2012). *Flerkulturell forståelse i praksis.* (1. utg.). Oslo: Gyldendalen Akademisk.

Civita (2018, 28. august) *Hva er integrering.* Hentet fra: <https://www.civita.no/politisk-ordbok/hva-er-integrering>.

Dalland, O, (2017). *Metode og oppgaveskriving.* (6.utg). Oslo: Gyldendalen Akademisk.

Djuve, A.B. (2011). *Introductory Programs for Immigrants. Liberalisme revisited or changing ideas of citizenship? Nordic Journal of Migration Research.*, 1(3), 121. Hentet fra: <https://journal-njmr.org/articles/abstract/10.2478/v10202-011-0014-0/>.

Djuve, A. B. & Kavli, H. C. (2015). *Ti års erfaringer: En kunnskapsstatus om introduksjonsprogram og norskopplæring for innvandrere.* Hentet fra: <https://www.faf.no/index.php/zoo-publikasjoner/faf-rapporter/item/ti-ars-erfaringer>

Djuve, A. B. Kavli, H. C. Sterri, E. B. & Bråten, B. (2017). *Introduksjonsprogram og norskopplæring Hva virker – for hvem?* Hentet fra: <https://www.faf.no/images/pub/2017/20639.pdf>.

Eide, H. M.K., Homme, A., Karlsen, M.-A. & Lundberg, K. (2017). Omsorgssektoren som integreringsarena: En hurtig og enkel vei til varig arbeid for flyktninger og innvandrere?

Tidsskrift for velferdsforskning, 20(4), 339-341. Hentet fra:

https://www.idunn.no/tidsskrift_for_velferdsforskning/2017/04/omsorgssektoren_som_integreringsarena

Eide, T. H. & Røhnebæk, M. (2018). *Samarbeid i og etter introduksjonsprogrammet:*

Utprøving og følgeevaluering. Hentet fra: <https://www.ostforsk.no/publikasjoner/samarbeid-i-og-etter-introduksjonsprogrammet-utproving-og-folgeevaluering-rapport-fra-prosjektets-andre-fase/>.

Engan, K.L.H. (2019). *Nærvær eller fravær av motivasjon - En kvalitativ studie av personer med fluktbakgrunn og lite skolegang underveis i kvalifisering*. (Masteroppgave). Universitetet i Oslo. Hentet fra: <https://www.duo.uio.no/bitstream/handle/10852/69871/1/Kia-Linne-a-H--Engan.pdf>.

FN-Sambandet (2017). *Flyktninger*. Hentet fra: <https://www.fn.no/Tema/Flyktninger>.

Frøyland, K. & Spjelkavik, Ø. (2014). *Inkluderingskompetanse. Ordinært arbeid som mål og middel*. Oslo: Gyldendal Akademisk AS.

Glovik, Ø. (2020). Om læring på ulike nivå i organisasjoner. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 02(18), 117-141. Hentet fra:

https://www.idunn.no/nst/2002/02/om_lering_pa_ulike_niva_i_organisasjonar.

Hernes, V. & Tronstad, K. R. (2014). *Komparativ analyse av introduksjonsprogram i Norge, Sverige og Danmark*. NIBR- rapport 2014:19. Hentet fra:

<https://www.imdi.no/contentassets/f660656dbb3444f8b02189009c6948a5/rapport-2014.-komparativ-analyse-av-introduksjonsprogram-i-norge-sverige-og-danmark>.

Ihle, R. (2008) *Søkelys – perspektiver på arbeid med etniske minoriteter i velferdstjenestene*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.

Integrerings og mangfoldsdirektoratet (2016,21. april). *Hva er et introduksjonsprogram*.

Hentet fra: <https://www.imdi.no/introduksjonsprogram/grunnleggende-om-programmet-roller-og-ansvar/>.

Iversen, H. P. (2015). *Innovasjons som komplekse prosesser i offentlig sektor*. Nordvest-Oslo:

Forlag1. Hentet fra: https://bibsys-almaprimo.hosted.exlibrisgroup.com/primo-explore/fulldisplay?docid=BIBSYS_ILS71508755060002201&context=L&vid=NTNU_UB&

[lang=no NO&search_scope=default_scope&adaptor=Local%20Search%20Engine&tab=default_tab&query=any,contains,innovasjons%20prosesser&offset=0.](#)

Levin, I. (2004). *Hva er sosialt arbeid*. Oslo: Universitet forlaget.

Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2018. 09. oktober). *Innovasjon i offentlig sektor*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/statlig-forvaltning/forvaltningsutvikling/innovasjon-i-offentlig-sektor/id2610542/>.

Kraaknes, Kari (2019. 20. juni) *Færre deltakere i introduksjonsprogrammet*. Hentet fra: <https://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/faerre-deltakere-i-introduksjonsprogrammet>.

Kunnskapsdepartementet (2018. 29. oktober). *Integrering gjennom kunnskap*. Regjeringens integreringsstrategi 2019- 2022. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/integrering-gjennom-kunnskap/id2617246/>.

Langørgen, A., Løkken, S. A. & Aaberge, R. (2015). *Gruppering av kommuner etter folkemengde og økonomiske rammebetingelser 2013* (Rapporter 19/2015). Hentet fra: <https://docplayer.me/71602-Audun-langorgen-rolf-aaberge-og-remy-aserud.html>.

Magnussen, M.L. (2020). «Jeg er klar til å bidra» utforskning og utfordring av bakkebyråkraters kategorisering av flyktninger som prøver å komme i jobb i dagens Norge. *Tidsskrift for velferdsforskning* 23(01), 64. Hentet fra: https://www.idunn.no/tidsskrift_for_velferdsforskning/2020/01/jeg_er_klar_til_aa_bidra.

Myklebø, S. (2019). Arbeidsretting som innovasjonssidé og praksis: Oversettelse og samarbeid i introduksjonsprogrammet for flyktninger. (Doktoravhandling, Høgskolen i Innlandet i Elverum). Hentet fra: <https://brage.inn.no/inn-xmlui/handle/11250/2631212>.

Nesheim, T. Gressgård, L.J. Hansen, K. Neby, S. (2019) Gjenstridige problemer og tverretattlig samordning: Et analytisk rammeverk. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 01(35), 28-50. Hentet fra: https://www.idunn.no/nst/2019/01/gjenstridige_problemer_og_tverretattlig_samordning_et_analy.

Nødland, S. I., Vedbøy, G., & Gjerstad, B. (2016). Arbeidsinnvandrersfamiliers møter med kommunale tjenester. *Norsk statsvitenskapelig tidsskrift*, 32(2), 143- 165. Hentet fra: https://www.idunn.no/nst/2016/02/arbeidsinnvandrersfamiliers_moeter_med_kommunale_tjenester1.

- Rugkåsa, M. (2012). *Likhetens dilemma. Om sivilisering og integrasjon i den velferdsambisiøse norske stat*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Røe, M. (2014). *Gode grep for varig endring? Flyktninger på vei fra sosialhjelp til arbeid*. (Doktoravhandling, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet i Trondheim). Hentet fra: https://ntnuopen.ntnu.no/ntnuxmlui/bitstream/handle/11250/267986/692237_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
- Schafft, A. & Spjelkavik, Ø. (2014). *Arbeidsgiverperspektiver på inkludering: Hva er god Inkluderingskompetanse*. (1. utg). Gyldendal Norsk Forlag AS. Oslo.
- Shulman, L. (2003). *Kunsten å hjelpe individer og familier*. (1. utg). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Statistisk sentralbyrå. *Innvandring. Landbakgrunn for innvandrere og norskfødte med innvandrers foreldre i Norge*. 2020. Hentet fra: <https://www.ssb.no/innvandring-og-innvandrere/faktaside/innvandring>
- Stjernø, S. & Øverbye, E. (2012). *Arbeidsmotivasjon, arbeidslinje og velferdsstat. Arbeidsmotivasjonen og velferdsstaten*. Oslo: Universitetsforlaget. Hentet fra: https://www.idunn.no/st/2013/04/steinar_stjerneog_einar_oeverbye_red.
- Sørensen, E. & Torfing, J. (2011). *Samarbejdsdrevet innovasjon i den offentlige sektor*. (1. utg). Jurist- og Økonomforbundets Forlag. Hentet fra: <http://samples.pubhub.dk/9788757494891.pdf>.
- Tronstad, K. R. (2015). *Introduksjonsprogram for flyktninger i norske kommuner*. (NIBR-rapport 2015:2) Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR). Hentet fra: <https://www.kompetansenorge.no/statistikk-og-analyse/publikasjoner/introduksjonsprogram-for-flyktninger-i-norske-kommuner/>.
- Vollset, Hildegunn (2019, 11. november). *Fremtidens forvaltning kan ikke baseres på gårsdagens løsninger- Om tillit til offentlig forvaltning*. Hentet fra: https://www.difi.no/sites/difino/files/difi_notat_2019_9_fremtidens_forvaltning_kan_ikke_baseres_pa_garsdagens_loesninger_om_tillit_til_offentlig_forvaltning.pdf
- Willumsen & Ødegård (2015). *Sosial innovasjon- fra politikk til tjenesteutvikling*. Bergen: Fagbokforlaget.

